

OBAMA VE TRUMP DÖNEMİ ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİ

ABDULLAH ERBOĞA

SETA | ANALİZ

ŞUBAT 2019 · SAYI 269

OBAMA VE TRUMP DÖNEMİ ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİ

ABDULLAH ERBOĞA

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-605-7544-22-3

Uygulama: Hasan Suat Olgun

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİNİN SEYRİ	9
OBAMA'NIN MİRASI	11
TRUMP'LI YENİ DÜZEN	14
SONUÇ	18

YAZAR HAKKINDA

Abdullah Erboğa

Beykent Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra Bahçeşehir Üniversitesi Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans derecesi aldı. Halen Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Çalışma alanları arasında bölgesel güvenlik, Türk dış politikası, Körfez ülkeleri, ABD-Körfez ilişkileri ve Körfez güvenliği bulunmaktadır. SETA İstanbul Strateji Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak çalışmaktadır.

ÖZET

Bu analizde Obama ve Trump dönemlerinde ABD ile Körfez ülkeleri arasındaki ikili ilişkiler kıyaslanmakta, sözü geçen ilişki dinamiği ABD'nin stratejik vizyonu, bölgesel düzen ve stratejik materyal etkileşim boyutları üzerinden değerlendirilmektedir.

Körfez ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilişkiler uzun müddettir devam eden yüksek iş birliği sayesinde Ortadoğu'da eşine az rastlanan özel bir ilişki hüviyetine sahip olmuştur. Bu analizde Obama ve Trump dönemlerindeki ikili ilişkiler kıyaslanmakta, sözü geçen ilişki dinamiği ABD'nin stratejik vizyonu, bölgesel düzen ve stratejik materyal etkileşim boyutları üzerinden değerlendirilmektedir. Böylelikle ABD-Körfez ilişkilerinin temel dinamikleri, nasıl gelişip değiştiği anlaşılacak ve bölgedeki yeni düzeni öngörebilmek adına faydalı olacaktır. Obama döneminde ABD-Körfez ilişkilerinin sadece materyal düzeyde güçlü kaldığı ancak diğer iki başlıkta oldukça sorunlu olduğu ifade edilebilir. Trump başkanlığında ise ABD-Körfez ilişkilerinin üç boyutta da ilerleme kaydedeceği ihtimali yüksektir. Zira Trump'ın Ortadoğu siyasetinde kendisiyle uyumlu hareket edecek bu aktörler üzerinden etkili olma gayreti ilişkilerin üç boyutta da sürdürülebileceğini göstermektedir.

GİRİŞ*

Körfez ülkelerinin son dönemde küresel siyasetin gündemini daha çok meşgul ettikleri görülmektedir. Daha önce petrol politikaları bağlamında öne çıkan Körfez ülkeleri artık bölgesel düzenin şekillenmesinde rol oynamaya çalışmaktadır. Küresel aktörler Ortadoğu'da belirleyici olmaya devam ederken bölgesel aktörler ve özellikle Körfez ülkeleri gibi nispeten küçük ülkeler de bu süreci maksimum faydayla kendi lehlerine çevirme çabasıdadır. Bu çabalar elbette bazı fırsatları değerlendirme imkanı doğururken birçok güvenlik problemini de beraberinde getirmektedir. Her bir aktörün güvenlik öncelikleri kendi belirlediği tehdit sıralaması çerçevesinde oluşmaktadır. Bu tehditler kısa, orta ve uzun vadeyi kapsayan ulusal stratejik hedefler doğrultusunda güvenlik ve dış politikanın şekillenmesine etki etmektedir. Dolayısıyla bölgedeki aktörler de kendi güvenlik önceliklerini ve siyasi hedeflerini göz önünde bulundurarak dış politikalarını şekillendirmektedir.

Arap Baharı'nın öncesinde Ortadoğu'da genelde birkaç başlık ve belirli bir süre aralığı etrafında toplanan sorunlar yumağı artık çok

farklı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bölgede aynı anda birçok ülke istikrarsızlık içinde bulunmaktadır. Bölgesel ve küresel aktörlerin de bu istikrarsızlık alanlarıyla ilgili tek bir ilke ve tutumla hareket etmedikleri çok açıktır. Suriye, Irak ve Yemen örnekleri sarıh bir biçimde göstermektedir ki istikrarsızlık içerisindeki ülkelerin geleceği ve bu ülkelerin hangi eksen içerisinde yer alacağı hususu son derece önemlidir. İstikrarsızlığın sona erip ermemesi ülkeyi kimin yöneteceğinden ziyade nasıl bir ittifak zincirine dahil olunacağıyla doğrudan alakalıdır. Özellikle bölge ülkeleri kriz içerisindeki bu devletlerin gelecekte kendi eksenlerinde yer alması ve ileride muhtemel bir tehdit oluşturmaması için gayret göstermektedir. Bu çaba hem bölgesel düzenin kendi hedefleriyle uyumlu şekillenmesini sağlamak hem de bu istikrarsızlıkların kendi ülkelerine taşınmasının önüne set çekmek amacıyla dayanmaktadır.

Körfez ülkeleri de benzer hedef ve endişelerle hareket etmektedir. Ortadoğu'da son altı yıllık sürede birçok denklem değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Yeni bir bölgesel düzenin oluşacağı artık çok net bir biçimde görülmektedir. Körfez ülkeleri açısından tehditlerle dolu bir coğrafyada önümüzdeki yüzyılın zayıf aktörleri olarak kalmak son derece negatif bir tablodur. Bunu engellemek amacıyla Körfez ülkelerinin geçmiş yıllara nispetle daha agresif bir dış politika takip ettikleri görülmektedir. Daha fazla inisiyatif kullanma ve doğrudan bölgesel meselelerde taraf olma kabiliyeti sergilenmektedir. Sert güç unsurlarını kullanmaktan çekinmeyerek bölgesel iddialarını destekleme uğraşında oldukları söylenebilir. Katar krizinde görüldüğü üzere bu agresiflik zaman zaman Körfez ülkeleri arasında gerilim oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.

Bu iddialı dış politika tutumu elbette tüm Körfez ülkeleri için geçerli değildir ve bu ülkelerin dış politika davranışları ilerleyen bölümde

* Arapça yayınlanan *Ru'ye* (2017/6) dergisindeki makalenin genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

sınıflandırılacaktır. Ancak Körfez ülkelerinin Ortadoğu'da diğer aktörlerden farklı özellikler barındıran, kendine has bir durumu olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu durum hiç şüphesiz Washington ile kurulan stratejik ilişkilere dayanmaktadır. Zira ABD ile Körfez ülkelerinin birbirlerine yönelik yaklaşımları hiç şüphesiz bölgede müstesna bir konuma sahiptir. Körfez ülkeleri ile Washington arasındaki stratejik iş birliğinin doğru değerlendirilmesi bölgesel düzenin geleceği hakkında Körfez'in tutumunu daha anlaşılır kılacaktır.

Körfez ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkiler uzun süredir devam eden yüksek iş birliği sayesinde Ortadoğu'da eşine az rastlanan ve kendine has özellikleri olan özel bir ilişki hüviyeti kazanmıştır. Bu ilişki dinamiğini üç boyutta mercek altına almak gerekmektedir: ABD'nin stratejik vizyonu, bölgesel düzen ve stratejik materyal etkileşim. Her bir başlık Körfez ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkileri kapsayan ve davranışlarına yön veren temel maddelerdir. Washington'ın nasıl bir güvenlik ve dış politika yöntemi belirleyeceği ise stratejik vizyonla ilgilidir. Zira ABD'nin küresel sistemde müdahaleci mi yoksa izolasyonist bir yaklaşım mı ortaya koyacağı güvenlik taahhüdü bağlamında Körfez-ABD ilişkilerine doğrudan yansımaktadır. Körfez ülkeleri ile Washington'ın bölgesel düzen ve statüko konusunda fikirlerinin örtüşüp örtüşmediği de ilişkilerdeki belirleyici bir diğer unsur olarak karşımızda durmaktadır. Son olarak petrol merkezli enerji, silah satışı, Körfez sermayesi ve fonları ikili ilişkilerdeki materyal etkileşim boyutunu oluşturmaktadır.

Bu üç boyut etrafında Obama ve Trump dönemleri ABD-Körfez ilişkilerinin karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmesi önümüzdeki döneme dair ipuçlarına ulaşmayı mümkün kılabilir. Ancak öncelikle tarihsel süreç içerisinde ikili ilişkilerin nasıl bir seyir izlediğine kısaca bakmak gerekmektedir.

ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİNİN SEYRİ

İki taraf arasında güvenlik bağlamında yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş olgunlaşmaya başlayan ve 1991 Körfez Savaşı'nda zirve noktasına ulaşan bir iş birliği söz konusudur.¹ 14 Şubat 1945'te Yalta Konferansı sonrası Süveyş Kanalı'nda Quincy adlı ABD zırhlısında ABD Başkanı Roosevelt ile Suudi Kral Abdülaziz arasında gerçekleşen görüşme sonucunda formüle edilen petrole karşı güvenlik anlaşması ikili ilişkilerdeki kritik başlangıç olarak kabul edilmektedir. 1940'larda Zahrân'da ABD askeri üssünün kurulmasıyla başlayan ve gün geçtikçe daha da gelişen ikili ilişkiler zaman zaman krizler yaşasa da güçlü bir biçimde sürdürülmüştür. Körfez ülkeleri ulusal güvenliklerine yönelik tehditleri ABD'nin uzun yıllardır sağladığı güvenlik şemsiyesi altında kalarak bertaraf etmeye çalışmaktadır.

İslam devrimine kadar olan süreçte İran ve Suudi Arabistan ABD'nin "İkiz Sütun" stratejisi bağlamında bölgede Sovyet tehdidinin sınırlandırılması konusunda hayati bir rol oynamıştır. ABD kendi ekseninde olan bu iki ülkenin sağladığı katkılarla Soğuk Savaş şartlarında jeopolitik bir avantaj elde etmiştir. ABD'nin 1971'den itibaren Basra Körfezi'nde donanmasını konuşturmasındaki temel önceliklerden biri petrol akışının kesintisiz bir şekilde sağlanması olmuştur. Ancak İran İslam Devrimi sonrasında bölgede Tahran tehdidi merkezi bir hal almıştır. Saddam idaresindeki Irak da benzer şekilde ABD açısından yüksek bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu güvenlik tehditlerine paralel bir şekilde ABD'nin Körfez bölgesindeki askeri varlığı gittikçe artmıştır. Birinci Körfez Savaşı aslında Körfez açısından son derece hayati

1. Alexei Vassiliev, *The History of Saudi Arabia*, (Saqi Books, Londra: 1998).

bir role sahiptir. Kuveyt'in Saddam'ın işgaline uğraması güvenlik ve savunma noktasında Körfez ülkelerinin çok zayıf bir konumda olduğunu gözler önüne sermiştir. Washington'a topraklarını açarak bu tehdidi bertaraf etmeye çalışan Körfez ülkeleri aynı zamanda ABD askeri varlığı ve güvenlik taahhütlerinin kendileri açısından vazgeçilmez olduğunu da idrak etmiştir.

11 Eylül sonrası ABD'nin Ortadoğu politikasında yaşanan değişimle bölgesel düzende Körfez ülkeleriyle görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklılık Arap Baharı sürecinde bir üst noktaya taşınmıştır. Saddam sonrası Bağdat'ın Tahran yönetiminin güdümüne gireceği endişesi ve Irak'taki demografik yapı başlı başına problem olarak görülmüştür. Dolayısıyla Suudi Arabistan öncülüğündeki Körfez ülkeleri ABD'nin 2003'teki Irak müdahalesinden kaygı duymuştur. Nitekim ilerleyen yıllarda özellikle 2010'da ABD'nin Irak'tan çekilme kararı almasından sonra ülkenin parçalanmış yapısı ve İran etkisi Körfez'in endişelerini haklı çıkarmıştır. Arap Baharı süreci ise Körfez ile ABD ilişkilerinde tarihin en sıkıntılı dönemi olarak nitelendirilebilir. Bir sonraki bölümde ele alındığı üzere ABD'nin bölgede klasik müttefiklerini koruyan müdahaleci yaklaşımından uzaklaşması Körfez ülkelerinin ulusal güvenlik krizi yaşamalarına neden olmuştur.

Burada bir parantez açarak Körfez ülkelerinin Arap Baharı sürecindeki pozisyonlarına değinmekte fayda vardır. Bu dönemde uyguladıkları dış politika açısından Körfez ülkelerini iki grupta sınıflandırmak mümkündür: Bölgesel meselelerde etkin olmaya ve kendi gücünün ötesinde nüfuz alanı oluşturmaya çalışan "iddialı" ülkeler ve bunun tam tersi bölgesel meselelerde inisiyatif almaktan kaçınan "iddiasız" ülkeler.

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar ve Suudi Arabistan dış politika davranışları itibarıyla iddialı olan ülkelerdir. Bu üç ülke de kendi içinde "statükocu" ve "revizyonist" olarak ikiye

ayrılabilir. Zira Riyad ve Abu Dabi yönetimleri özellikle Arap Baharı sürecinde kolayca görüldüğü üzere bölgede statükonun korunması için tüm dış politika araçlarını harekete geçirirken Doha yönetimi halk hareketlerinin yanında saf tutarak revizyonist bir dış politika sergilemiştir. Öte yandan Bahreyn, Kuveyt ve Umman ise dış politikada iddiasız ülkelerdir ve ara buluculuk faaliyetleri yürüterek bölgede tansiyon düşürücü aktörler olarak kendilerine alan açmaya çalışmaktadır. Umman daha ziyade İran ile ilgili gerilimlerde ön plana çıkarken Kuveyt Arap coğrafyası ve Körfez ülkeleri içerisindeki problemlerin aşılmasında kilit bir rol oynamaktadır.

Arap Baharı sürecine paralel olarak ABD'nin bölgede askeri angajmanını azaltma kararı almasıyla birlikte Körfez ülkeleri güvenlik ve dış politikalarında strateji değişikliğine ihtiyaç duymuştur. Körfez bölgesinin yakın dönem tarihine bakıldığında ABD'nin güçlü bir nüfuzu olduğu ve güvenlik taahhütleriyle Körfez ülkelerini rahatlatığı ifade edilebilir. Ancak ABD'nin dış politikada Asya-Pasifik odaklı hareket etmeye başlaması ve bölgenin stratejik değerini yeniden tanımlamaya çalışması Körfez'de alarm durumu oluşturmuştur. ABD'nin savunma giderlerini azaltmaya çalışırken Körfez bölgesinin maliyetlerinden kurtulmak istemesi ve bölgede neredeyse eş zamanlı olarak birçok tehdidin ortaya çıkması sonucu Körfez ülkeleri ulusal güvenlik politikalarını sert güç kullanımını da içeren agresif ve refleksif bir dış politika etrafında toplamaya çalışmıştır.²

Bu açıdan ABD ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin Obama ve Trump döneminde nasıl şekillendiğine bakılması önemlidir. Özellikle Obama idaresinde ABD-Körfez ülkeleri ilişkilerinin son derece kötü bir dönem geçirdi-

2. Frederic Wehrey, "A New U.S. Approach to Gulf Security", *Carnegie Endowment for International Peace*, 10 Mart 2014.

ğini söylemek mümkündür. Buna rağmen ikili stratejik iş birliklerinin Trump döneminde kolayca toparlanmasına dikkatle bakılması gerekmektedir. Zira Obama döneminde açılan yaraların Trump ile birlikte kısa sürede kapatılması ancak ABD-Körfez ilişkilerinin derin ve köklü temellerine bakılarak anlaşılabilir. Mevcut Katar krizinin ve Körfez ülkelerinin önümüzdeki dönemde ABD ile stratejik ilişkilerinin ne yönde ilerleyeceğinin anlaşılması hiç şüphesiz bölge dengeleri açısından oldukça önemlidir. Yukarıda bahsedilen üç boyut üzerinden iki başkan döneminde ABD-Körfez ülkeleri ilişkilerinin değerlendirilmesi yeni bölgesel düzeni öngörebilmek için faydalı olacaktır.

OBAMA'NIN MİRASI

Yukarıda belirtilen üç boyut (stratejik vizyon, bölgesel düzen ve stratejik materyal etkileşim) üzerinden Obama döneminde ABD-Körfez ilişkilerinin sadece materyal düzeyde güçlü kaldığını ancak diğer iki başlıkta oldukça sorunlu olduğunu ifade etmek mümkündür.

Stratejik Vizyon

Obama yönetimi ABD'nin uluslararası sistemin lideri olarak sorunları tek başına çözmesi yerine uluslararası örgütleri devreye sokarak problemleri çözmeye çalışan dış politika davranışına sahiptir. Başkan Obama küresel siyasette müdahaleci bir dış politika tercih etmek yerine ABD'nin küresel sistemden çekilmesi olarak değerlendirilen daha itidalli politikalara yönelmiştir.³ Bu tercihin Körfez ülkelerine yansımalarının ise oldukça olumsuz olduğunu söylemek mümkündür. Tüm savunma yapılanmasını ABD'nin güvenlik şemsiyesine dayandıran Körfez ülkeleri

Obama doktrini doğrultusunda stratejik müttefik statüsünü kaybetme korkusu yaşamıştır.⁴ Zira bölgedeki güçlü aktörlerle mukayese edildiğinde Körfez ülkeleri oldukça zayıf ordulara sahiptir. Savunma harcamalarındaki rakamsal büyüklüğe rağmen askeri kapasiteleri oldukça yetersiz ve verimsizdir. Savunma sektöründe ABD'ye bağımlılıkla orta ve uzun vadeli güvenlik stratejilerinden yoksun olan Körfez ülkeleri açısından ABD'nin Obama döneminde benimsediği yeni Ortadoğu stratejisinin oldukça kaygı verici olması doğaldır. Kısaca belirtmek gerekirse Obama'nın vizyonu ile Körfez ülkelerinin beklentileri taban tabana zıttır.

Körfez ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkiler uzun süredir devam eden yüksek iş birliği sayesinde Ortadoğu'da eşine az rastlanan ve kendine has özellikleri olan özel bir ilişki hüviyeti kazanmıştır.

Bu süreç Körfez ülkelerinin bazı dersler çıkarmasına vesile olmuştur. ABD'nin Irak'tan çekilmesi ve Arap Baharı'nın ortaya çıkardığı dinamikler karşısında Körfez ülkeleri öncelikli olarak bağımsız savunma ve güvenlik stratejilerinin etkisini müşahade etmiştir. Ortadoğu'da birçok ülkede yaşanan istikrarsızlık ve Obama yönetiminin çekilme stratejisini devreye sokması başta Riyad yönetimi olmak üzere Körfez ülkelerini tedirginliğe sevk etmiştir. Bu tedirginlik aynı zamanda Körfez ülkelerini statik pozisyonundan inisiyatif alan aktif politikalara yöneltmiştir.⁵ Körfez ülkeleri güvenlik konusunda ABD'ye olan azami bağımlılıktan kurtulmanın yollarını aramaya

4. Hussein Ibish, "Narrowing the Gulf: U.S. and GCC Revamp Relations at Camp David Summit", *AGSIW*, (2015).

5. David Schenker, "The Shift in Saudi Foreign Policy", The Washington Institute, 10 Şubat 2016.

3. Colin Dueck, *The Obama Doctrine American Grand Strategy Today*, (Oxford University Press, Oxford: 2015), s. 1-109.

başlamıştır. Diğer küresel aktörlerle yakınlaşma ve bu ülkelerden silah temin ederek çeşitlendirme politikası uygulamasına gidilmiştir. ABD'nin boşluğunu doldurmak için Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkeleri, Rusya ve Çin ile temaslar ve ikili anlaşmalar artırılmıştır. Bu ülkelerle milyar dolarlık silah anlaşmaları yapılarak güvenlik eksiklikleri kapatılmaya çalışılmıştır.

Bölgesel Düzen

Bölgesel statüko bağlamında Körfez ülkelerinin bakış açıları ile Obama'nın tercihleri uyumlu değildir.⁶ Özellikle Körfez'in büyük gücü olan Suudi Arabistan ile Obama yönetimi arasında çok ciddi gerilimler yaşanmıştır. Bölgesel konularda zıt taraflarda yer almak bir yana Körfez güvenliği noktasında dahi anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Obama'nın ABD'nin Körfez'e yönelik güvenlik taahhütlerinde bir sıkıntı olmayacağına dair sözlü mesajlarına rağmen Körfez ülkeleri nezdinde ciddi bir güven bunalımı yaşanmıştır. Zira Körfez'de Soğuk Savaş yıllarından beri devam eden ve ABD tarafından belirlenmiş bir güvenlik düzeni bulunmaktadır.

Dolayısıyla ABD'nin Ortadoğu politikasında Obama ile birlikte değişim ve dönüşüm yaşanması Körfez bölgesindeki güvenlik yapısında türbülans meydana getirmiştir. ABD'nin garantör rolünden kaynaklanan maliyetlerden kurtulmak istemesi açıkça görülürken Obama yönetiminin sürekli bir biçimde Körfez'e dair güvenlik taahhütlerinin devam ettiğini vurgulaması inandırıcı olmamıştır. Bölgede ortaya çıkan tehditleri bertaraf etme noktasında ABD gücüne ihtiyaç duyan Körfez için bu durum çok ciddi bir travmaya yol açmıştır. Bölgesel güçler için bu tarz travmalar güvenlik ve dış politikada tek bir küresel gücün hegemonyası altında ol-

manın doğal bir sonucudur. Dolayısıyla özellikle ulusal güvenlik açısından tek bir aktöre bağımlı geliştirilen politikaların çıkmaza sürüklenmesi beklenen bir sonudur.

Mısır'da yaşanan halk isyanı ve İhvan hareketinin iktidara gelme sürecinde Obama'nın tavırları özellikle Suudi Arabistan ve BAE yönetimlerini kızdırarak ABD ile gerilim yaşamalarına neden olan bir meseledir.⁷ İhvan hareketinin bölgede kazanım elde etmesi ve bunu Mısır gibi Arap coğrafyası açısından son derece kritik bir ülkede başarıya ulaştırması Katar haricindeki Körfez ülkeleri için son derece kuvvetli bir ulusal güvenlik tehdididir. Arap Baharı süreci aynı zamanda Körfez ülkelerinin kendi içlerinde her konuda aynı fikre sahip olmadıklarını ancak tümüyle de zıt kutuplarda yer almadıklarını göstermiştir. Yani bölgesel bir meselede Körfez içindeki aktörler hemfikir olabilirken bir diğer meselede farklı pozisyonlarda durabilmişlerdir. Arap Baharı sürecinde Katar'ın İhvan politikası ve İran konusunda Umman'ın pozisyonları buna örnek olarak gösterilebilir. Kendi ulusal güvenlik önceliklerine göre hareket etmek isteyen bu ülkeler tehdit tanımlamasının Suudi Arabistan tarafından dikte edilmesine izin vermek istememektedir.

Bölgesel düzen ve statükoya karşı görüş farklılıkları nedeniyle Obama döneminde bölgesel meselelerde Körfez ülkeleriyle sürekli gerilim yaşanmıştır. İran ile imzalanan nükleer anlaşma, Suriye iç savaşı ve genel olarak ABD'nin Arap Baharı politikası bu gerilimin ana başlıkları olarak öne çıkmaktadır.⁸ Ancak Körfez ülkeleri İran'ın nükleer anlaşmayla birlikte agresif bir dış politikaya yönelmesinden daha fazla endişe etmiştir. Zira İran üzerindeki yaptırımların kal-

6. Stephen M. Walt, "Obama Was not a Realist President", *Foreign Policy*, 7 Nisan 2016.

7. Dania Koleilat Khatib, "US-Arab Gulf Relations amidst Regional and Global Changes", *The International Spectator*, Cilt: 52, Sayı: 2, (2017), s. 102-114.

8. Gerald Feierstein, "U.S.-Gulf Relations in the Age of Trump: The End of the Trust Deficit?", Middle East Institute, (Mart 2017).

dırılması Tahran yönetimine oldukça geniş ekonomik imkanlar sağlayacaktır. Bu açıdan Körfez ülkeleri bu maddi kaynakların İran'ın bölgedeki agresif tutumuna katkı sağlayacağı ve nüfuzunu artıracığı kaygısını taşımıştır. Suriye, Yemen, Irak ve Lübnan gibi ülkelerdeki İran etkisinin giderek büyümesi riski de doğal olarak tedirginlik meydana getirmiştir. İran'ın sistem içi bir aktör haline geleceği endişesi ve bölgede kendisine geniş fırsatlar sunulması Körfez ülkeleri ile ABD arasındaki gerginliği had safhaya ulaştırmıştır.

Suudi Arabistan ile ABD arasındaki ikili ilişkilerde tarihin en dip noktası ise Obama döneminde 11 Eylül'de hayatını kaybedenlerin yakınlarının Suudi Arabistan'a dava açabilmelerine olanak sağlayan "Terörün Destekçilerine Karşı Adalet Yasası"nın (JASTA) kabul edilmesiyle yaşanmıştır.⁹ 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren on dokuz kişiden on beşinin Suudi Arabistan kökenli olması ve Riyad yönetimiyle terörün kaynakları arasında bir bağ bulunup bulunmadığı konusu uzun süre Washington'da tartışılmıştır. Bununla birlikte Obama yönetiminin insan hakları konusunda Körfez ülkelerine yaptığı eleştiriler de rahatsızlık uyandırmıştır. Özellikle Bahreyn'deki sokak gösterileri ve buna yönelik Manama yönetiminin aldığı tedbirler konusunda ciddi uyarılarda bulunulması tepkiyle karşılanmıştır.

Stratejik Materyal Etkileşim

Silah satışı noktasında geçmiş dönemdeki üst düzey etkileşimin sürdürüldüğü ve büyük bir problemin yaşanmadığı aksine devasa silah anlaşmalarının yapıldığı rahatlıkla ifade edilebilir. Elbette Arap Baharı sürecinde yaşanan rejim güvenliği endişesi, İran tehdidi, DEAŞ ve diğer terör unsurlarının oluşturduğu tehlikeler göz önünde bulundurulduğunda Körfez açısından birçok

tehdidin birarada yaşandığı görülmektedir. Stratejik vizyonların çelişmesi ve bölgesel düzen konusunda fikir ayrılığı bulunmasına rağmen Obama döneminde ABD-Körfez ilişkilerinin yegane olumlu tarafı silah transferi ve satışının kesintisiz devam etmesidir. Obama döneminde sadece Suudi Arabistan'a yapılan silah transferlerinin toplamı yaklaşık 115 milyar dolardır.¹⁰ 2007-2014 arasında Körfez ülkelerinin ABD'ye toplam 135,9 milyar dolarlık silah siparişi verdiğini de belirtmek gerekmektedir.¹¹

Körfez ülkelerinin petrol eksenli ekonomik bağımlılığı ve ABD'nin askeri mevcudiyetiyle sağlanmaya çalışılan savunma yapılanması küresel sistemi elinde tutan Washington'un istekleri doğrultusunda bir pozisyona sahip olunmasını neredeyse zorunlu hale getirmektedir. Her ne kadar Washington ile Körfez arasındaki ilişkilerde sıkıntılı bir süreç yaşansa da nükleer anlaşmanın akabinde ABD, Körfez ülkelerinin güvenlik endişelerinin ortadan kaldırılması için silah satışlarını hemen onaylamayı tercih etmiştir. ABD'nin Arap Baharı sürecinde muhalefet ile iktidar arasında gerilimin yaşandığı Bahreyn'e uyguladığı silah ambargosunu dört yıl aradan sonra kaldırarak silah satışına onay vermesi bunun açık göstergesidir.

Obama'nın silah satışı konusunda bazı engellemeler çıkarmasına rağmen toplamda Körfez ülkelerine yönelik silah satışında herhangi bir azalma görülmemektedir. Elbette sembolik açıdan Obama yönetimi bazı adımlar atmıştır. Mesela Bahreyn'e F-16 satışının sürekli bir şekilde geciktirilmesi somut bir örnek olarak ifade edilebilir. Ekonomik ilişkilerin bir diğer ayağı olan ABD'deki Körfez fonlarının ise 11 Eylül davalarının açılmasına olanak sağlayan yasa

9. Katie Paul ve Hadeel Sayegh, "U.S. 9/11 Law Exasperates Saudis, Government Silent", Reuters, 29 Eylül 2016.

10. Detaylı bilgi için bkz. Catherine A. Theohary, "Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2008-2015", Congressional Research Service, 19 Aralık 2016.

11. Anthony H. Cordesman, "Saudi Arabia and the United States: Common Interests and Continuing Sources of Tension", CSIS, 29 Şubat 2016, s. 9.

sonrası bir tehdit unsuru olarak kullanılabilceği ilk defa görülmüştür. Riyad yönetiminin gerekirse ABD’de bulunan yaklaşık 750 milyar dolarlık rezervin çekilebileceği mesajını vermesi dikkat çekicidir.¹²

Sonuç olarak bakıldığında Obama başkanlığı Körfez için krizlerle dolu geçen bir dönem olarak görülebilir. Aslında Obama’nın *Atlantic* dergisine verdiği röportaj kendi döneminde ABD’nin Körfez politikasını anlamak bakımından oldukça önemlidir.¹³ Röportajda ağır eleştirilerle dolu bir yaklaşım göze çarparken Körfez ülkelerini “beleşçiler” olarak nitelendirmesi ise Obama’nın Körfez ülkelerini zihninde nasıl konumlandığına açıkça ortaya koyması ve bu ülkelere mesafeli yaklaşımın en açık ifadeleri olması bakımından dikkat çekicidir.

TRUMP’LI YENİ DÜZEN

ABD başkanlığı görevini üç yıldır yürüten Donald Trump döneminde ABD-Körfez ülkeleri ilişkilerinin üç boyutta da ilerleme kaydettiğini söylemek mümkündür. Trump’ın ABD’yi tekrardan maliyetlerden azade olarak küresel sistemin taşıyıcısı konumuna getirmek istemesi dış politikada saldırgan tercihlerde bulunacağını göstermektedir.¹⁴ Bununla birlikte Trump, Obama’nın maliyetsiz dış politika tercihinin sürdürmekte ancak Körfez ülkelerinin bazılarını araçsallaştırmak istemektedir. Bu nedenle Körfez ülkelerini bölge politikalarının merkezine taşımayı denemiştir. Fakat Körfez’in beklentileri karşılama yetersiz kalması Trump’ın yeniden –Obama döneminde olduğu gibi– bu ülkelere sadece silah satma eğilimine dönmesine neden olabilir.

12. Mark Mazzetti, “Saudi Arabia Warns of Economic Fallout if Congress Passes 9/11 Bill”, *New York Times*, 15 Nisan 2016.

13. Jeffrey Goldberg, “The Obama Doctrine”, Interview with President Barack Obama, *The Atlantic*, (Nisan 2016).

14. Feierstein, “U.S.-Gulf Relations in the Age of Trump, The End of the Trust Deficit?”.

Stratejik Vizyon

Trump’ın şu ana kadar izlediği politiklardan özellikle savunma harcamaları noktasında mevcut maliyetlerin müttefik ülkeler tarafından daha fazla üstlenilmesine odaklanan ve özü itibarıyla saldırgan bir dış politika takip ettiğini söylenebilir. Donald Trump başkanlık koltuğuna oturduğunda özellikle İslam ülkeleri derin bir endişe duymuştur. Zira seçim sürecinde İslam dünyasıyla ilgili açıklamaları son derece rahatsızlık oluşturmuştur. Ancak ABD Başkanı Donald Trump’ın ilk yurt dışı gezisini Suudi Arabistan’a gerçekleştirmesi Körfez ülkeleriyle yeni bir başlangıç yapmak ve Obama yönetiminin kötü izlerini silmek istediğinin göstergesi olmuştur.

Bu sadece Riyad yönetiminin gönlünü almak için atılmış bir adım olmayıp aynı zamanda yeni ABD başkanının bölgeye dair yeni stratejisinin de habercisi olarak değerlendirilmiştir. Zira Trump ziyareti sırasında otuz beşi devlet başkanı olmak üzere elli beş ülkeden temsilcinin yer aldığı Arap İslam-ABD ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)-ABD zirvelerine katılmıştır. Trump açısından seçim sürecinde olumsuz ifadeler kullandığı Arap ve İslam dünyasına seslenebilmek bakımından bu zirveler önemli bir fırsattır. Ayrıca ziyaret sırasında Kral Selman tarafından Trump’a Suudi Arabistan’ın en kıymetli nişanı olan “Kral Abdülaziz Nişanı” takdim edilmiştir.¹⁵

Bununla birlikte ziyaretin asıl dikkat çeken yönü ise yapılan ikili anlaşmalar olmuştur. Trump yönetiminin ABD-Körfez ilişkilerini eski stratejik düzeyine çekme niyeti imzalanan anlaşmalarla ortaya konmuştur. “Ortak Stratejik Vizyon Anlaşması”nın imzalanması ve “Ortak Stratejik Danışma Grubu” kurulmasının planlandığının açıklanması bunun en somut

15. Alexandra Wilts, “Donald Trump Awarded with Saudi Arabia’s Highest Civilian Honour within Hours of Landing in the Country”, *The Independent*, 20 Mayıs 2017.

göstergesidir.¹⁶ Elbette en önemlisi Trump yönetiminin İran karşısında şahin bir pozisyona sahip olduğunun gösterilmesidir. Temel olarak terör örgütleriyle mücadele öncelik olarak belirtile de zirvelerden çıkan sonuç İran merkezli olmuştur. Arap İslam-ABD zirvesi sonrasında yayımlanan Riyad Deklarasyonu, ABD-KİK ve ABD-Suudi Arabistan zirvelerine ilişkin yapılan ortak açıklamalarda bunu görmek mümkündür. Riyad'da "İran rejimi küresel terörizme öncülük ediyor. Bölgede yıkım ve kaosu yayıyor" ifadeleri aslında Başkan Trump'ın Ortadoğu ve İran'a yönelik politikalarının ipuçlarıdır.¹⁷ Nitekim 8 Mayıs 2018'de Başkan Trump nükleer anlaşmadan çekildiğini açıklamış ve Ekim'de İran'a yönelik yaptırımlar tekrar uygulamaya konulmuştur.¹⁸ Dolayısıyla başta Suudi Arabistan olmak üzere şahin Körfez ülkelerinin Trump'ın İran'a yönelik tutumundan oldukça memnun oldukları söylenebilir.

Bu aşamada Körfez ülkelerinde şahin politikaları savunan kadroların iş başına geçtiği ve etkinliklerini artırdıkları ifade edilebilir. Muhammed bin Selman'ın birinci velayet olarak atanmasıyla Suudi Arabistan'ın BAE'nin pozisyonuna daha fazla yaklaştığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte Başkan Trump, İsrail ve Körfez'in şahin kanadının bölgesel siyasetlerinin birebir örtüştüğü ve Körfez'in bölgesel konumu hakkında benzer vizyonlara sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Trump, İsrail ve Körfez'deki şahin kadrolar arasında bir stratejik vizyon uyumundan söz edilebilir. Öte yandan BAE, İsrail, Muhammed bin Selman idaresindeki Suudi Arabistan ve Trump yönetiminden müteşekkil bir *quartel*'in ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

16. "President Donald Trump Meets with GCC Leaders", *Arab News*, 21 Mayıs 2017.

17. "ABD Başkanı Trump: İran Bölgede Yıkım ve Kaosu Yayıyor", Anadolu Ajansı, 21 Mayıs 2017.

18. "Trump Administration Unveils Full Extent of US Sanctions on Iran", *The Guardian*, 5 Kasım 2018.

Bu birliktelik İran'ın sınırlandırılması meselesinde saldırgan ve şahin politikalara yönelmiştir. Katar gibi daha bağımsız hareket etme niyetindeki aktörlerin muhtemel senaryolara ket vurmaması ve siyasi birlikteliği zedeleyecek duruş sergilememesi için –Haziran 2017'de yaşanan gerilimde açıkça görüleceği üzere– Suudi Arabistan ve BAE tarafından tedbir alınmaya çalışılmıştır.¹⁹ Bölgede halihazırda devam etmekte olan belirsizliğe binen Körfez'deki iç rekabetin bu ülkelerin son altı yıldır yaşadıkları sorunların tamamen içeriye taşınması olarak değerlendirmek mümkündür.

Bölgesel Düzen

Trump'ın gerek seçim sürecinde İran nükleer anlaşması hakkında yaptığı açıklamalar gerekse başkanlık koltuğuna oturduktan sonra attığı adımlar Körfez'de iyimser bir havanın doğmasına neden olmuştur.²⁰ Trump seçim sürecinde ve sonrasında Obama'nın –başta nükleer anlaşma olmak üzere– Ortadoğu'ya yönelik dış politika tercihlerinin yanlış olduğunu ve Obama'dan farklı bir politika izleyeceğini sürekli tekrarlamıştır. Başkan Trump'ın İran'ı sınırlandırmak için –Arap devletleri başta olmak üzere– Müslüman ülkelerin konsolide edilerek sert güç kullanacak düzeyde hazır hale getirilmelerini sağlamayı hedeflediği görülmektedir. Aralık 2015'te kurulan "Teröre karşı İslam İttifakı" ordusunun bu amaçla Arap-İslam NATO'suna dönüştürülmesi dahi gündeme gelmiştir.

Dolayısıyla bölgesel düzen ve statüko açısından Trump yönetiminin genel olarak Körfez nezdinde olumlu karşılanmasında İran'ın sınırlandırılması önemli yer tutmaktadır. Zira ABD'nin İran karşısında siyasi pozisyonunu güçlü bir biçimde ortaya koyması bölge ülkelerinin pozisyon

19. "Saudi Arabia, U.A.E., Bahrain and Egypt Cut Diplomatic Ties with Qatar", *The Wall Street Journal*, 5 Haziran 2017.

20. "Gulf Geopolitics Forum Workshop Report", AGSIW and Chatham House, 22 Haziran 2017.

belirlemede son derece kritiktir. Ancak son dönemde Trump'ın plansız yürüyen Ortadoğu siyaseti ve Körfez ülkelerinin onun beklentilerini yerine getirebilecek kapasitede görünmemesi İran'ın sınırlandırılması hedefine dair ciddi soru işaretleri oluşturmaktadır. Yine de Obama yönetimiyle ABD'nin geleneksel müttefiklerinden uzaklaşmasının akabinde Trump'ın yeniden Körfez ülkeleri gibi geleneksel müttefiklerinden yana tercihini kullanması Körfez açısından rahatlatıcı bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte Suudi Arabistan ve BAE açısından Trump yönetiminin Mısır'da Sisi'ye destek olacağını göstermesi ve bölgede İhvan gibi hareketlere karşı benzer bir tutum takınarak terör çerçevesinde değerlendirme yapması bir diğer olumlu gelişme olarak karşılanmıştır. Statükocu Körfez ülkeleri için ideolojik hareketlerin tarihsel süreçte ve özellikle Arap Baharı'nda nasıl bir tehdit olarak görüldüğü ortadadır. Bu tür tehditler monarşik yönetimlere sahip Körfez yönetimlerinin rejim hayatıyetleri açısından büyük bir tehlike olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Trump'ın söylemleri başta Suudi Arabistan olmak üzere bu tür hassasiyetleri bulunan Körfez ülkeleri için çok kıymetlidir. Bölgesel düzen ve statükonun korunması bağlamında ABD yönetimiyle fikrîsel örtüşmenin yaşanması hiç şüphesiz Körfez'in elini rahatlatmaktadır.

Öte yandan her ne kadar Katar krizi Doha'ya yönelik "terörü finanse ettiği ve terörizmi desteklediği" suçlamasıyla başlasa da çözüm için ortaya konan on üç maddelik talep listesinin ilk sırasında İran ile ilişkiler, ikinci sırasında da Türkiye'nin Katar'daki üssünün kapatılmasının yer alması aslında gerilimin gerçek boyutlarının çok farklı olduğunu gözler önüne sermiştir.²¹ Taleplerin içeriklerine bakıldığında bunların bağımsız bir devletin bütün egemenlik haklarını çığneyen

maddeler oldukları rahatlıkla görülebilir. Doha yönetimi karşısında konumlanan ülkeler Katar'ın kararlarını değiştirmedeği takdirde abluka ve izolasyonun genişletilerek devam edeceğine dair uyarılarda bulunsalar da iki yıllık sürede bunu başaramadıkları rahatlıkla söylenebilir.

ABD'nin Katar politikasında rastlanan en önemli unsur Doha'yı Riyad'ın yumuşak karnı olarak elinde tutması ve Suud hegemonyasına teslim etmemesidir. Trump yönetiminde neredeyse her bir dış politika konusuyla ilgili ABD içerisinde farklı yaklaşımlar mevcut olsa da Katar krizinin hemen ardından bir yandan Trump'ın sert açıklamalarda bulunması diğer yandan ABD'nin Katar ile birlikte ortak tatbikat yapması da ayrıca dikkate değerdir. Tatbikat için iki ABD zırhlısının Katar açıklarına gelmesi ve iki ülke arasında yaklaşık 12 milyar dolarlık otuz altı F-15 savaş uçağı alımı anlaşması yapıldığının açıklanması yukarıda bahsedilen ABD tutumuna dair yeterli bir izahat oluşturabilir.²²

Bununla birlikte ABD Dışişleri Bakanı Pompeo'nun Ocak 2019'daki bölge turu kapsamında Doha'da gerginliğin sonlandırılmasına yönelik telkinleri de bu bağlamda açıklanabilir. Dolayısıyla Suudi Arabistan ve BAE'nin Katar'ı diz çöktürme noktasında ABD'yi topyekun arkalarına aldığı söylemek oldukça zordur. Zira ABD iç siyasetinde Trump ve güç odakları arasındaki mücadele göz önünde bulundurulduğunda Katar krizi meselesinde de Washington'da farklı yaklaşımların etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bununla birlikte ABD-Körfez ilişkilerinin bölgesel düzlemdeki bir başka önemli boyutu da Trump'ın Suriye'den çekilme kararı almasıdır.²³ Bu karar aslında "Öncelik ABD" stratejisiyle

21. "Arab States Issue 13 Demands to End Qatar-Gulf Crisis", Aljazeera, 12 Temmuz 2017.

22. "US and Qatar Seal \$12bn Deal for F-15 Fighter Jets", Aljazeera, 15 Haziran 2017.

23. "Trump to Withdraw U.S. Forces from Syria, Declaring 'We Have Won Against ISIS'", *The New York Times*, 19 Aralık 2018.

uyumlu olarak Ortadoğu'daki gereksiz maliyetlerden kurtularak sorumluluğu bölgedeki müttefiklerine bırakma politikasının bir yansımasıdır. Ancak çekilme kararının büyük oranda sahadaki Türkiye varlığı ve gücünü artırma ihtimali İsrail, Mısır, Suudi Arabistan ve BAE'yi rahatsız etmektedir. Son dönemde BAE ve Bahreyn gibi Körfez ülkelerinin Şam büyükelçiliklerini yeniden açması, Suriye'de görev alması muhtemel bir Arap ordusunun kurulmaya çalışılması ve Esed rejimiyle normalleşme adımlarının atılması ise bir taraftan ABD'nin askeri/ekonomik maliyetlerini devretme girişimi diğer taraftan da bölgesel düzenin değişme ihtimaline engel olma çabaları olarak okunabilir.

Washington Post yazarı Cemal Kaşıkçı'nın İstanbul'daki Suudi Başkonsolosluğunda vahşi bir cinayete katledilmesi ve Türkiye'nin ciddi istihbarat ve iletişim başarısı sonucu cinayetin planlı bir biçimde işlendiğinin Riyad yönetimi tarafından kabul edilmesi sonrası uluslararası alanda Suudi Arabistan üzerinde büyük bir baskı oluşmuş ve tüm oklar Muhammed bin Selman'a çevrilmiştir. Trump bir yandan cinayete ilgili endişelerini dile getirirken diğer yandan Suudi Arabistan'ın ne kadar değerli bir "oyuncu" olduğunu maddi sebeplere dayandırarak ortaya koymaya çalışmıştır. Dolayısıyla işlenen korkunç cinayete ilgili uluslararası kamuoyunun beklentilerinden ziyade finansal çıkarları göz önünde bulunduran Trump yönetimi bölgesel düzlemde davranışlarına dikkat etmesi durumunda Muhammed bin Selman'la çalışmak istediğini açıkça ortaya koymuştur.²⁴ Ancak Suudi Arabistan ve Muhammed bin Selman hakkında ABD basını, kamuoyu, Kongre ve Senato nezdinde oluşan olumsuz kanaatler bir taraftan Riyad yönetimi üstünde ağır bir baskı oluştururken diğer taraf-

tan Suudi Arabistan'ın ABD içerisindeki diğer güç odaklarını daha fazla dikkate alması gerektiğini gözler önüne sermiştir.²⁵

Stratejik Materyal Etkileşim

Trump'ın ilk yurt dışı gezisi olan Riyad ziyaretinde Suudi Arabistan ile ABD arasında yaklaşık 110 milyar dolarlık askeri anlaşma imzalanmıştır. Bunun yanı sıra çeşitli alanları kapsayan anlaşmaların toplamda 350-400 milyar dolar civarında olduğu açıklanmıştır.²⁶ ABD'li elli üst düzey firmanın CEO'ları bu ziyarete katılarak her alanda iş birliğinin geliştirilmesi mesajı verilmiştir. Lockheed Martin, Raytheon ve General Dynamic gibi dev ABD savunma firmalarının bu ziyaretten en karlı çıkan firmalar olması ve aslan payını alması şaşırtıcı değildir. Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkelerinin silah tedariki ve savunma alanındaki iş birliğinde bir düşüş değil bilakis hızlı bir artış yaşandığını söylemek mümkündür.

Washington ile Riyad yönetimlerinin imzaladığı 110 milyar dolarlık anlaşma Trump döneminde stratejik materyal etkileşimin güçlü bir şekilde devam edeceğinin işareti olmuştur. Arap Baharı'nın başladığı günden beri çok ciddi savunma harcamalarında bulunan Körfez ülkelerinin Trump yönetimiyle sağlayacağı güvenlik angajmanı bu harcamaları daha da öteye taşıdığı söylenebilir. 2013-2017 arasında Suudi Arabistan dünya silah ithalatında Hindistan'ın ardından ikinci sırada yer alırken bu ithalatın yüzde 61'ini de ABD'den karşılamıştır. ABD'nin BAE'nin silah ithalatındaki payı yüzde 58 ve Katar'ın silah ithalatındaki payı da yüzde 67 oranındadır.²⁷ 1950'den

25. Hussein Ibish, "What the Congress Means for U.S.-Gulf Relations", The Arab Gulf States Institute in Washington, 30 Ocak 2019.

26. Zainab Fattah, "Guide to \$400 Billion in Saudi-U.S. Deals: Black Hawks to Oil", Bloomberg, 22 Mayıs 2017.

27. Pieter D. Wezeman, Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Nan Tian ve Siemon T. Wezeman, "Trends in International Arms Transfer 2017", SIPRI, (Mart 2018).

24. F. Gregory Gause, III, "After the Killing of Jamal Khashoggi Muhammad bin Salman and the Future of Saudi-U.S. Relations", Center for Strategic and International Studies, (Aralık 2018).

itibaren ABD'nin Suudi Arabistan'a yaklaşık 90 milyar dolar değerinde silah sattığı belirtilmektedir.²⁸ Dolayısıyla yukarıdaki rakamlar her ne kadar anlaşma düzeyinden fiiliyata dökülmemişse de Trump döneminde imzalanan anlaşmaların büyüklüğünü ve stratejik materyal etkileşimin oldukça güçlü olduğunu göstermektedir.

ABD Körfez'deki taraflar arasında hem ara buluculuk görevi üstlenmekte hem de krizi fırsata çevirerek maksimum düzeyde nemalanmayı zorlanmadan yapabilmektedir.

Enerji alanındaki iş birliklerinin de artarak devam edeceği söylenebilir. Her ne kadar ABD'nin enerji kaynaklarının kendine yeter düzeyde olduğu ve Körfez'e olan ihtiyacının azaldığı ileri sürülse de Körfez petrolünün hangi küresel aktörlere aktarılacağı da ABD için önemlidir. Kaldı ki ABD açısından Körfez bölgesindeki enerji yatırımları ve alışverişi önemini korumaktadır. ABD'nin 2017'de Suudi Arabistan'dan yaklaşık 18 milyar dolarlık petrol ihraç ettiği ve 2018'de 948 bin varille ikinci büyük petrol ithalatçısı konumunda olduğu dikkate alınmalıdır.²⁹

Petrol fiyatlarındaki düşüş sonrasında diğer OPEC üyeleriyle birlikte petrol arzında kısıtlama kararı alınması hem fiyatların artmasına hem de Suudi ekonomisinin rahatlamasına yarayabilirdi ancak Washington'un baskısı sonrası Riyad yönetimi arzı artırmak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla petrol arz ve güvenliğinin ikili ilişkilerin en

kritik maddelerinin başında geldiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte ABD'nin Katar krizi sürecindeki tutumu Ortadoğu ülkelerinin alışageldiği ama bir türlü ibret alamadığı bir tecrübenin tekrar edilmesinden başka bir şey değildir. ABD Körfez'deki taraflar arasında hem ara buluculuk görevi üstlenmekte hem de krizi fırsata çevirerek maksimum düzeyde nemalanmayı zorlanmadan yapabilmektedir.

SONUÇ

Bu analizde Körfez ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkiler üç boyutta incelenerek Obama ve Trump dönemi arasında mukayese yapılmıştır. Körfez ülkeleri için stratejik vizyon, bölgesel düzen ve stratejik materyal etkileşim bakımından ABD ile görüş birliği içerisinde olunması en tercih edilen ilişki biçimini oluşturmaktadır. Körfez ülkeleri için ABD'nin dış politikada hem saldırgan hem de bölgesel denkleme Körfez ülkelerinin güvenlik önceliklerini gözeterek hareket etmesi ve bununla birlikte silah satışı konusunda herhangi bir sorun çıkarmaması bu ülkeler açısından en iyi seçenek olarak görülmektedir. Ancak kimi zaman ABD'nin dış politikada müdahaleci olmasına rağmen bölgesel statükoyu zedeleyecek eylemlere girişmesi ise Körfez ülkelerinin tepkileriyle karşılaşmaktadır. 2003 Irak Savaşı'nın bölgedeki İran nüfuzunu artıracak olması nedeniyle Körfez ülkelerinin müdahaleye mesafeli durmaları bunun açık bir örneğidir.

Körfez ülkelerince güvenlik sorunsalının kendi imkanları çerçevesinde halledilmemesi ABD gücüne yaslanmayı mükerrer bir zaruriyet olarak ortaya çıkarmaktadır. Her bir bölgesel kriz döneminde ABD güvenlik taahhüdünün istikrarlı bir şekilde devam etmesine ihtiyaç duyan Körfez ülkeleri alternatif bir güvenlik yapılanmasını hayata geçirmekte zorlanmaktadır. Örneğin ABD'nin Körfez üzerindeki etkisinin anlaşılması

28. "U.S.-Saudi Arabia Relations", Council of Foreign Affairs, 7 Aralık 2018.

29. Christopher M. Blanchard, *Saudi Arabia: Background and U.S. Relations*, (Congressional Research Service Report, Washington DC: Eylül 2018), s. 24.

için Katar krizinin çözüm çabalarını gözden geçirmek bile yol gösterici olacaktır. Öyle gözüküyor ki Katar ile ilgili krizin uygun şekilde neticelenmesi için Washington inisiyatifini artırmış durumdadır ve pazarlıkların ABD üzerinden yapıldığı akılda tutulmalıdır. Bu ülkelerin rejim güvenliği eksikliğini ulusal ve bölgesel güvenlik stratejileri oluşturmak ve kendi yerli imkanlarını harekete geçirmeleri için gerekli askeri kapasiteye sahip oldukları söylenemez. Burada önemli bir diğer nokta ise KİK'in artık eskisi gibi bir ilişki düzeyini yakalamasının zorluğudur. Suudi Arabistan'daki veliaht prensin etkisinden anlaşılacağı üzere Körfez'de şahin kanatlar artık ön planda ve iş başındadır. Genel olarak yeni ekip savunmacı veya ara bulucu bir dış politika yerine saldırgan yöntemleri benimseyen bir Körfez dış politikasını hedeflemektedir.

Obama döneminde ABD-Körfez ülkeleri ilişkileri stratejik vizyon ve bölgesel düzen başlıklarında oldukça gerilimli bir ilişki düzeyine

sahipken stratejik materyal etkileşimde herhangi bir gerileme yaşanmamıştır. Hatta Arap Baharı sürecinin etkisiyle daha fazla silah alımına yönelen Körfez ülkelerinin ilk çaldıkları kapı yine Washington yönetimi olmuştur. Buna mukabil Trump dönemi ABD-Körfez ülkeleri ilişkilerinde stratejik materyal etkileşim odaklı hem stratejik vizyon hem de bölgesel düzen ve statükonun korunması açısından aynı görüşler etrafında birleşildiği görülmektedir. Bununla birlikte Körfez ülkelerinin yeni bölgesel düzenin maliyetlerine ne kadar süre dayanabilecek potansiyele sahip oldukları da belirsizdir. Ayrıca Ortadoğu coğrafyası gibi zorlu bir bölgede bölgesel düzeni oluşturmak ve maliyetini üstlenmeye çalışmak sadece maddi kapasiteyle başarılacak bir durum da değildir. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin ABD'nin bölgesel düzeni sağlamada kullanamayacağı kadar kırılgan olması gerçeği ve Trump'ın kararsız ve tutarsız Ortadoğu stratejisi ikili ilişkiler boyutunu tekrar silah satışına indirgeyebilir.

OBAMA VE TRUMP DÖNEMİ ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİ

ABDULLAH ERBOĞA

SETA | ANALİZ

Körfez ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilişkiler uzun müddettir devam eden yüksek iş birliği sayesinde Ortadoğu'da eşine az rastlanılan özel bir ilişki hüviyetine sahip olmuştur. Bu analizde Obama ve Trump dönemlerindeki ikili ilişkiler kıyaslanmakta, sözü geçen ilişki dinamiği ABD'nin stratejik vizyonu, bölgesel düzen ve stratejik materyal etkileşim boyutları üzerinden değerlendirilmektedir. Böylelikle ABD-Körfez ilişkilerinin temel dinamikleri, nasıl gelişip değiştiği anlaşılacak ve bölgedeki yeni düzeni öngörebilmek adına faydalı olacaktır. Obama döneminde ABD-Körfez ilişkilerinin sadece materyal düzeyde güçlü kaldığı ancak diğer iki başlıkta oldukça sorunlu olduğu ifade edilebilir. Trump başkanlığında ise ABD-Körfez ilişkilerinin üç boyutta da ilerleme kaydedeceği ihtimali yüksektir. Zira Trump'ın Ortadoğu siyasetinde kendisiyle uyumlu hareket edecek bu aktörler üzerinden etkili olma gayreti ilişkilerin üç boyutta da sürdürülebileceğini göstermektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE • BERLİN